

OKSIDLƏŞMƏ-REDUKSIYA REAKSIYALARININ ÜZVI KIMYADA TƏTBİQİ

N.Y. Ləzgiyev, X.M. Həşimov, Y.A. Quliyeva

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti "Fizika və Kimya" kafedrası

Orta məktəblərdə kimya fənninin tədrisi zamanı bütün mərhələlərdə qeyri-üzvi maddələr arasında gedən oksidləşmə-reduksiya reaksiyalarından bəhs olunur. Lakin üzvi birləşmələr arasında gedən xarakterik oksidləşmə-reduksiya reaksiyalarından nə orta, nə ali nə də ki sonrakı təhsil pillələrində söhbət açılmaz. Ona görə də bu mövzu çox aktualdır.

Oksidləşmə-reduksiya reaksiyalarını dəqiq bilmək üçün oksidləşmə dərəcəsi anlayışını bilmək lazımdır.

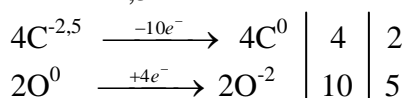
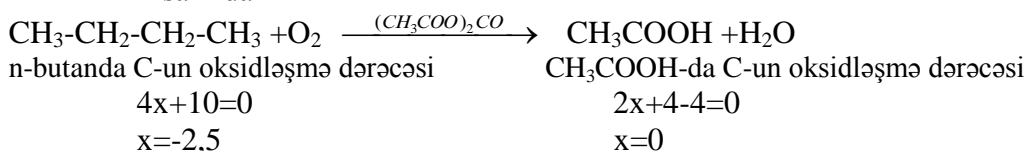
Molekulda atomların qarşılıqlı təsiri zamanı yaranan faktiki yüklər oksidləşmə dərəcəsi adlanır. Bunlarla əlaqədar oksidləşmə dərəcəsi mənfi, müsbət və sıfır qiymət alır. Oksidləşmə-reduksiya reaksiyalarında özündən elektron verən element oksidləşir yəni reduksiyaedicidir. Özünə elektron birləşdirən element isə reduksiya olunur deməli oksidləşdiricidir.

Oksidləşmə-reduksiya reaksiyalarının əmsallaşdırılması iki yolla baş verir.

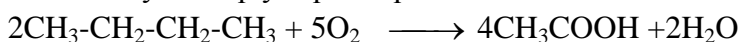
1. Elektron balans üsulu
2. Elektron ion üsulu

Aşağıdakı üzvi reaksiyaların əmsallaşdırılmasına baxaq.

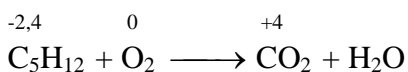
1. n-butanın (n-normal) oksidləşməsindən sirkə turşusunun alınması misalında

Əmsalları yerinə qoysaq alarıq

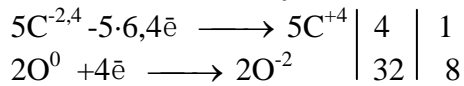
2. Pentanın oksigendə yanması reaksiyasına baxaq

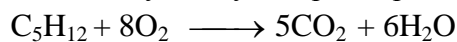
Pentanda C-un oksidləşmə dərəcəsi

$$5x+12=0 \quad x=-2,4$$

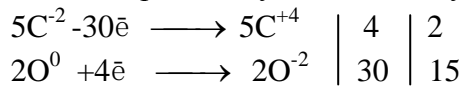
CO₂-də C-un oksidləşmə dərəcəsi +4 –dür.

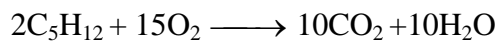
Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

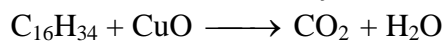
3. Tsiklopentanın yanması reaksiyasına baxaq

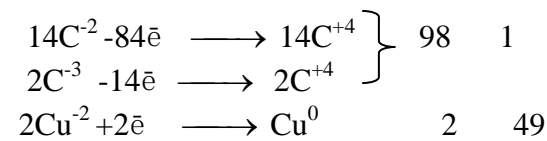
Əmsalları yerinə qoysaq alarıq

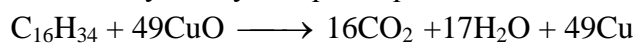
4. Heksadekanın CuO iştirakı ilə oksidləşməsinə baxaq

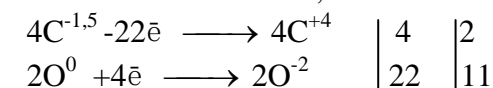
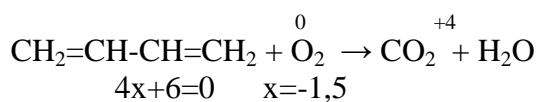
Burada 14 C-un oksidləşmə dərəcəsi -2, ikisinininki isə -3-dür.

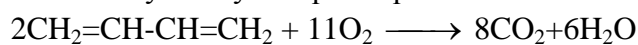
Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

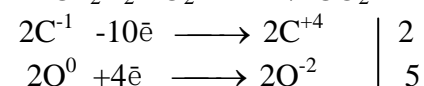
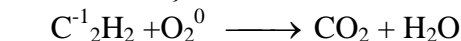
5. Dien karbohidrogeninin oksigendə yanması reaksiyasına baxaq

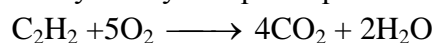
Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

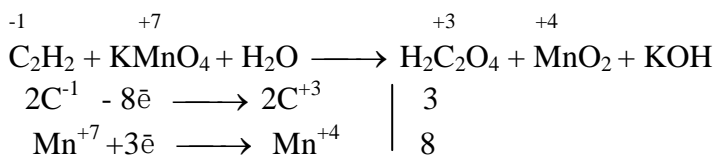
6. Asetilenin yanma reaksiyasını oksidləşmə-reduksiya reaksiyasına əsasən bərabərləşdirsək

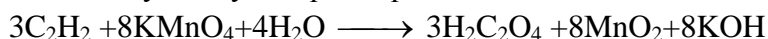
Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

7. Asetilenin oksidləşmə reaksiyasına baxaq

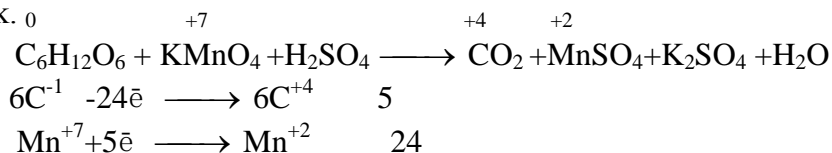

Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

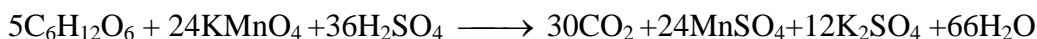

8. Karbohidratlarda oksidləşmə-reduksiya reaksiyaları çox böyük əmsallar alınmaqla gedir.

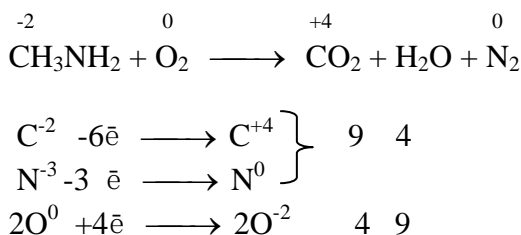
Qlükozanın turş mühitdə KMnO_4 iştirakı ilə oksidləşmə reaksiyasına nəzər yetirək.

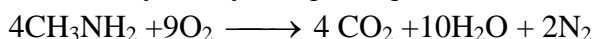
Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

9. Aminlərin havada yanması reaksiyasına baxaq

Əmsalları yerinə yazsaq alarıq

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. V.M.Abbasov, T.H.Xanlarov, H.M.Əlimərdanov Kimya. Qəbul imtahanlarına hazırlaşanlar. Yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün dərs vəsaiti. Bakı 2010.
2. V.A.Abbasov, A.M.Məhərrəmov, M.B.Babanlı "Ümumi kimyanın əsasları" Dərslik. Bakı "Azərbaycan Ensiklopediyası" 2012.
3. Ə.B.Əliyev, Y.H.Həsənov, S.İ.Sadıqzadə "Ümumi və qeyri-üzvi kimya". Bakı Maarif nəşriyyatı. 1987.
4. M.B.Məmmədov "Qeyri-üzvi kimya" (Abituriətlər üçün dərs vəsaiti). Bakı "Cənclik" 2012.

Н.Ю. Лезгиев, Х.М. Гашимов, Е.А. Гулиева

АННОТАЦИЯ

В средних школах в процессе образования на всех этапах преподавания химии, а также применение окислительно-восстановительных реакций к реакциям органических соединений описано в статье.

Анализ окислительно-восстановительных реакций между органическими соединениями показывают, что эквивалент реакций можно равнять на основе окислительно-восстановительных реакций.

N.Y. Lezgiyev, X.M. Hashimov, Y.A. Guliyeva

The application of oxidation-reduction reactions in organic chemistry

SUMMARY

In secondary schools during the education process at all stages of the teaching chemistry as well as the application of oxidation-reduction reactions to the reactions of organic compounds is described in the article.

The analysis of the oxidation-reduction reactions between organic compounds show that you can equal the equivalent of the reactions to the basis of oxidation-reduction reactions.

Açar sözlər: kimya, qeyri-üzvi maddələr, oksidləşmə-reduksiya reaksiyaları, əmsallar, üzvi birləşmələr.

Ключевые слова: химия, неорганические вещества, окислительно-восстановительные реакции, эквивалент, органические соединения

Key words: chemistry, inorganic substances, oxidation-reduction reactions, equivalent, organic compounds